

Maskeerimist jäädvustamas

2010. aasta jaanuaris oli meil võimalik Eesti Kirjandusmuuseumi ja Bulgaaria TA Folklooriinstituudi ühisprojekti raames osaleda vaatlejatena jäädvustada oma töö tarbeks Bulgaarias Perniku linnas toimunud maskeerimisfestivali.

Maskeerimine kuulub Euroopa vanimate tavade hulka. Näiteks Bulgaarias, Sofias põhja pool Belogradtšiku linna lähedal Magura koopa joonistel arvatakse olevat kujutatud tantsivaid maskides inimesi ja nende jooniste vanus ulatub kuni 12 000 aastani. Maskeerimispuhad on Euroopa riikides tänaseni laialt levinud, nendel ja maskikandjatel on hulgaliselt regionaalseid nimetusi ja erijooni, kuid ka palju sarnast.

Lääne-Bulgaarias asuva Perniku linna (ca 40 km Sofias edelas) valisime välitööde paigaks kui kõige pikema ajalooga, kõige arvukamate osavõtjatega, kõige vanema ja tuntuma festivali. Umbes 100 000 elanikuga tööstuslinn paikneb Struma jõe kallastel. 4. sajandil eKr asus seal traakia kindlus, hilisem rooma asundus. Alates 9. sajandist kuulus Pernik Bulgaaria impeeriumi tähtsamate kindluste hulka. Sellesse aega jääb ka esmamainimine. Hilisemate sajandite kuulsusrikkad episoodid on võitlus bütsantslaste (tsaar Samuili sõjad Bütsantsi impeeriumiga) ja türklastega. 20. sajandi alguses kujunes Pernikust kiiresti arenev kaevandus- ja rasketööstuskeskus, mis sai linna nimetuse 1929, alates 1958. aastast on Pernik piirkonnakeskus.

Bulgaaria vanimat maskeerimisfestivali korraldatakse alates 1966. aastast. Algselt võtsid sellest osa ainult Perniku piirkonna rühmad, kokku 800 maskeeritut. Festival on pidevalt üha laienenud. Alates teisest festivalist nimetatakse seda rahvuslikuks kukeri ja survakari iidsele kombele pühendatud kevadiseks laulu- ja tantsufestivaliks. 1985. aastast kutsutakse festivalile rahvusvahelisi rühmi, eeskätt lähialadelt, kuid ka nt Hiinast ja Koreast jm. 1995. aastal võeti Pernik Rahvusvahelise Karnevalilinnade Föderatsiooni täisliikmeks ning 2009. aasta juunis lisandus uus tiitel: Euroopa survade ja sanditajate pealinn.

Rahvusvaheline festival toimub jaanuari viimase nädalavahetuse kahel päeval.

2010. aastal võttis maskeerimisüritusest osa ca 6400 inimest ehk 90 rühma kõigest Bulgaaria piirkondadest ning külalisrühmad Euroopast, Aasiast ja Aafrikast. Jälgisime ja jäädvustasime kahepäevast maskeeritute rongkäiku läbi linna, mis kestis mõlemal päeval kella kümnest kuueni, kordamööda esineti lühidalt žüriile ja seejärel mindi edasi vabalavale ennast näitama.

Samal ajal toimus kultuuripalees konverents "Maskeraad – Bulgaaria festivalid ja karnevalid" ja noortekeskuses töötuba, kus parimad maskimeistrid õpetasid traditsiooniliste maskide valmistamist. Festivali võitjate ja veteranide jaoks oli esinemisvõimalus fotostuudios ning kell 19 algas rühmadele kultuuripalees "Sõpruse öö". Pernikus olid festivali ajal kogu öö tasuta avatud muuseumid, galeriid ja keskaegne Krakra kindlus, kuhu tegelikult pääseb kogu aeg tasuta vaatama.

Varem olid vallaliste noorte meeste talve- ja kevadtalve-rituaalid sümbolsest seotud vana aasta ärasaatmise ja uue saabumisega ning looduse tärkamisega. Tavandi siht oli tagada rikkalik saak, inimeste ja koduloomade tervis ja viljakus. Maskeeritud peletasid eemale kurje vaime ja valmistasid inimesi ette uueks aastarin-

giks. Nende kasukate küljes rippuvate kellade helin väideti tugevdavat maskide kaitseomadusi. Tänapäevani on maskeerimistava peamine atribuut vööle ja rihmadega selga riputatavad suured ja hiigelsuured kellad, samuti selga aetud karvakasukad ja pähe pandud suured maskid. Mustlased, surm, hobune, karu, kurg, krokodill jt loomad vaheldusid koletislike fantaasiamaskidega. Rõivastes on toimunud siiski muutusi. Üks tüüpilisemaid (ja kindlasti odavamaid) lahendusi on rohelistest, punastest ja valgetest riideribadest kostüümid, kuid näha olid ka kaltsuvaibatehnikas kehakatteid. Kostüüm ja mask on osavõtja oma rahakoti peal, igauks vaatab, kui palju ta oma eelarvest saab maskeerimise peale kulutada. Traditsiooniliselt polnud naistel osalemine lubatud, kuid uute sümbolite ja kujude ülevõtmisel on lõtvunud osavõtjate vanuse ja sugupoolega seotud nõuded.

Tõdesime, et Perniku festival on sulanduva kultuuri näide. Piirid välis- ja siseringi vahel on hägustunud. Linnarahvas/pealtvaatajad maskeeruvad samuti erineval määral: maalitud nägu, värvilised parukad (mida tänavail müüakse) või mõned tänavakaubandusest ostetud aksessuaarid, koomilised stereotüüpi toetavad rõivad (nõid, kurat jt). Rühmade atraktiivsuse tõstmiseks on kaasatud rahvatantsu- ja rahvalaulurühmad – nn festivaliuuendus. Kuid iga sellise aastakümneid püsinud kalendripõhise tähistamise oluline küsimus on selle püsijäämine. Meile tundus, et pärimuse järjepidevus on tagatud just laste osalemisega: maskeeritud poisid liikusid koos isaga täiskasvanute seas.

Välitööde põhjal oli kogu linn pikad päevad tänavail, kus õilmitses kõige erinevam kaubandus (maski-, suveniiri-, rahvakunsti, odavriiete ja kõige mõeldava kaubastamine, suitsesid tänavagrillid), üle mille kõlas võimas kellade müra. Maskeerimistühma peamine esinemisviis pole verbaalne, vaid seisneb müras, mille tekitab tuhandete kellakandjate rütmi väljahüppamine, mida toetavad siin ja seal mängivad pillimeesterühmad. Pealtvaatajaid oli sedavõrd, et meil oli paiguti raskusi nii filmimise kui ka pildistamisega. Tahtsime ju olla ka sõltumatud vaatlejad rahva hulgas, mitte staatiliselt žürii ridadesse surutud. Salvestasime festivalil edasiseks kasutamiseks videokatkeid ja fotosid, unikaalse ja vaimustava elamuse ühte väikest ülevaadet esindas juuni alguses SIEFi rituaalse aasta töörühma konverentsiks koostatud fotonäitus.

Täname abi eest Nikolai Sivkovi ja Perniku Ajaloomuuseumi.

Mare Kõiva ja Andres Kuperjanov

22. rahvusvaheline huumorikonverents Hong Kongis

24.–27. juunini, ajal kui Eestis peeti jaaniaega, leidis kaugel Hiinas, Hong Kongis aset Rahvusvahelise Huumoriuurimise Seltsi (*International Society for Humor Studies* = *ISHS*) 22. aastakonverents, millest võttis osa üle 200 teadlase maailma eri paigust. Konverentsi korraldas 1984. aastal rajatud Hong Kongi Linnaülikool (City University of Hong Kong), täpsemalt sealne rakenduslike ühiskonnateaduste osakond. Nelja päeva